Sisäministeriö LAUSUNTO SM2022-00056

PO Rantakokko Elina(SM) 09.02.2022
JjulkinenJULKINEN

Viite

Asia
U 62/2021 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2019/1153 muuttamisesta siltä osin kuin on kyse toimivaltaisten viranomaisten pääsystä keskitettyihin pankkitilirekistereihin keskitetyn yhteyspisteen kautta; sisäministeriön poliisiosaston lausunto

-

Direktiivissä (EU) 2019/1153 (jäljempänä rahoitustietodirektiivi) edellytetään, että jäsenvaltiot nimeävät viranomaiset, joilla on toimivalta rikosten ennalta estämisessä, paljastamisessa, tutkimisessa tai niihin liittyvissä syytetoimissa, jotta ne voivat saada pääsyn keskitettyihin pankkitilirekisteihin ja tehdä niihin hakuja. Suomessa direktiivin täytäntöönpano on kesken, hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain ja rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain muuttamisesta (HE 163/2021 vp) on eduskunnassa käsiteltävänä.

Komission ehdotus rahoitustietodirektiivin muuttamisesta siltä osin kuin on kyse toimivaltaisten viranomaisten pääsystä keskitettyihin pankkitilirekistereihin keskitetyn yhteyspisteen kautta (COM/2021/429 final), on annettu samanaikaisesti niin kutsuttuun komission rahanpesupakettiin sisältyneen uuden rahanpesunvastaista direktiiviä koskevan ehdotuksen COM(2021) 423 final kanssa. Valtioneuvosto on antanut rahanpesupakettiin sisältyneistä ehdotuksista U-kirjelmän U 42/2021 vp.

Uutta rahanpesudirektiiviä koskevan ehdotuksen mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että keskitetyistä pankkitilirekistereistä saatavat tiedot ovat saatavilla komission kehittämän ja ylläpitämän pankkitilirekisterien keskitetyn yhteyspisteen kautta. Kun keskitetyt pankkitilirekisterit liitetään yhteen, viranomaiset, joilla on pääsy pankkitilirekisterien keskitettyyn yhteyspisteeseen, voisivat selvittää nopeasti, onko tietyllä henkilöllä pankkitilejä muissa jäsenvaltioissa, ilman, että niiden tarvitsee tiedustella asiaa kaikilta vastapuoliltaan kaikissa jäsenvaltioissa. Uuden rahanpesunvastaisen direktiivin oikeusperustan (Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT-sopimus) 114 artikla) mukaisesti direktiivissä annetaan pääsy pankkitilirekisterien keskitettyyn yhteyspisteeseen rahanpesun selvittelykeskuksille eli kansallisille elimille, jotka vastaanottavat ilmoitusvelvollisilta ilmoituksia epäilyttävistä liiketoimista ja toimittavat ne tarvittaessa rikostutkintaviranomaisille. Suomessa rahanpesun selvittelykeskus on keskusrikospoliisissa.

Rahoitustietodirektiivin muuttamista koskevan ehdotuksen tarkoituksena on ulottaa uudessa rahanpesunvastaisessa direktiivissä ehdotetun pankkitilirekisterien keskitetyn yhteyspisteen käyttömahdollisuus myös viranomaisiin, joilla on toimivalta rikosten ennalta estämisessä, paljastamisessa, tutkimisessa tai niihin liittyvissä syytetoimissa ja jotka on nimetty toimivaltaisiksi viranomaisiksi rahoitustietodirektiivin 3 artiklan 1 kohdan mukaisesti.

Ehdotuksen tavoitteena on nopeuttaa rahoitustietojen saatavuutta, jotta voidaan suorittaa tuloksellista talousrikostutkintaa sekä onnistua rikoksentekovälineiden ja rikoshyödyn jäljittämisessä ja takavarikoinnissa. Tällä hetkellä toimivaltaiset viranomaiset voivat saada tietoja tutkinnan kohteista,

joilla on pankkitilejä toisessa jäsenvaltiossa, vain keräämällä tiedot poliisiyhteistyön tai oikeudellisen yhteistyön kanavien kautta.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2018/843, rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen annetun direktiivin (EU) 2015/849 ja direktiivien 2009/138/EY ja 2013/36/EU muuttamisesta (jäljempänä viides rahanpesudirektiivi) 32 a artiklassa on edellytetty, että jäsenvaltioiden on otettava käyttöön keskitettyjä automatisoituja mekanismeja, kuten keskitettyjä rekistereitä tai keskitettyjä sähköisiä tietojenhakujärjestelmiä, joiden avulla voidaan ajallaan tunnistaa mikä tahansa luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, joka on niiden alueella toimivassa luottolaitoksessa olevan IBAN-tunnisteisen maksutilin ja pankkitilin, sekä tallelokeron haltija tai jolla on määräysvalta tällaiseen tiliin tai tallelokeroon. Tietojen tulee olla suoraan rahanpesun selvittelykeskusten saatavilla välittömästi ja suodattamattomina sekä toimivaltaisten viranomaisten saatavilla niiden viidennen rahanpesudirektiivin mukaisten velvoitteiden täyttämiseksi.

Kansallisesti viidennen rahanpesudirektiivin pankkitilirekisteriä koskevan velvoitteen täytäntöönpanemiseksi on säädetty laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä (571/2019), pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä muodostuu pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmästä ja pankki- ja maksutilirekisteristä.

Rahoitustietodirektiivin täytäntöönpanoa koskevassa hallituksen esityksessä esitetään, että rahoitustietodirektiivin 3 artiklan 1 momentin mukaisiksi toimivaltaisiksi viranomaisiksi, joilla olisi pääsy pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään, ehdotetaan nimettäväksi poliisi, rahanpesun selvittelykeskus, Tulli ja Rajavartiolaitos, joille on säädetty kansallisesti toimivaltaa liittyen rikosten estämiseen ja ennalta estämiseen, selvittämiseen ja syytteeseen saattamiseen liittyen rahoitustietodirektiivissä tarkoitettuihin vakaviin rikoksiin. Esityksessä ehdotetaan, että nykyisen hajautetun pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän tiedot olisivat saatavissa automatisoidun koostavan sovelluksen kautta. Tarkoituksena on, että koostavan sovelluksen avulla välitettävien tietopyyntöjen osalta tieto siitä, mikä viranomainen tiedustelee pankkitilitietoja ja millä perusteella tietoa kysytään, jäisi koostavaan sovellukseen, eikä välittyisi tiedonluovuttajalle, mikä parantaisi entisestään tietosuojaa ja vähentäisi tietopyyntöön liittyvien väärinkäytösten riskiä tiedonluovuttajan toimesta. Koostava sovellus myös mahdollistaisi pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmässä olevien tietojen välittämisen rahoitustietodirektiivin muuttamista koskevan ehdotuksen mukaisesti muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisille viranomaisille.

Komission ehdotus on lähtökohtaisesti kannatettava, sillä sen tarkoituksena on, että viranomaisille luodaan työkalu selvittää ja puuttua tehokkaammin rikollisuuden rahoittamiseen rajat ylittävissä tapauksissa ja on tärkeää, että rikoksentekovälineiden ja rikoshyödyn takavarikoinnin osuutta EU:ssa voitaisiin kasvattaa nykyisestä. Talousrikosten selvittämisessä ja rikoshyödyn takavarikoinnissa keskeisessä asemassa ovat pankkitilitiedot ja rajat ylittävissä tapauksissa on keskeistä saada selville, mikä taho on muussa kuin tutkintaa suorittavassa jäsenvaltiossa olevan pankkitilin haltija. Ehdotus mahdollistaisi toimivaltaisten viranomaisten suoran ja välittömän pääsyn toisissa jäsenvaltioissa oleviin pankkitilitietoihin ja edistäisi siten talousrikosten selvittämistä ja rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaa.

Ehdotuksella on vaikutuksia perustuslain (731/1999) 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan. Ehdotus kohdistuu jäsenvaltioiden pankki- ja maksutilirekistereissä oleviin, viidennen rahanpesudirektiivin ja rahoitustietodirektiivin edellyttämiin tietoihin, jotka eivät esimerkiksi sisällä tilitapahtumia koskevia tietoja. Pääsy Suomessa pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään toisen jäsenvaltion nimeämien toimivaltaisten viranomaisten osalta olisi sidottua rahoitustietodirektiivin mukaisesti vakavien rikosten estämiseen, paljastamiseen ja tutkimiseen, niihin liittyviin syytetoimiin tai vakaviin rikoksiin liittyvän rikostutkinnan tukemiseen, mukaan lukien tutkintaan liittyvien varojen tunnistaminen, jäljittäminen ja jäädyttäminen. Siten ehdotukseen sisältyvä henkilötietojen suojan rajoittaminen olisi vähäistä.

Ehdotus vaikuttaisi viranomaisten mahdollisuuteen tunnistaa, jäljittää ja jäädyttää rikoshyötyä ja rikoksentekovälineitä. Ehdotuksella on tältä osin liittymäkohtia myös komission julkiseen kuulemiseen, joka koskee rikoshyödyn ja rikoksentekovälineiden jäädyttämisestä ja menetetyksi tuomitsemisesta annetun direktiivin 2014/42/EU (ns. konfiskaatiodirektiivi) ja varallisuuden takaisin hankinnasta vastaavien jäsenvaltioiden toimistojen yhteistyöstä rikoksen tuottaman hyödyn tai muun rikokseen liittyvän omaisuuden jäljittämisessä ja tunnistamisessa annetun neuvoston päätöksen 2007/845/YOS (ns. rikoshyötypäätös) tarkistamista. Suomen vastauksesta julkiseen kuulemiseen on annettu E-kirje E 94/2021 vp. Lakivaliokunta totesi E-kirjeestä antamassaan lausunnossa muun ohella, että EU:n menettämisseuraamuksiin liittyvä lainsäädäntö muodostaa melko monimutkaisen kokonaisuuden. Valiokunta katsoi, että mikäli asiaa koskevaa unionioikeudellista lainsäädäntöä lähdetään uudistamaan, on perusteltua kiinnittää huomiota myös asiaa koskevan EU-oikeudellisen lainsäädäntökehyksen kokonaisuuteen sääntelyn selkeyden, ennakoitavuuden ja johdonmukaisuuden näkökulmasta (LaVL 13/2021 vp, s. 6).

Ehdotuksen käsittelyssä tulee varmistua siitä, että sääntely noudattaa EU:n tietosuojasääntelyä ja kunnioittaa perus- ja ihmisoikeuksia. Tähän liittyen komissio on ilmoittanut pyytävänsä Euroopan tietosuojavaltuutetulta lausuntoa sen varmistamiseksi, että ehdotus on yhteensopiva tietosuojaan liittyvien vaatimusten kanssa.

Direktiivin muutosehdotuksessa esitetyn keskitetyn yhteyspisteen toteuttamisesta voi aiheutua kustannuksia pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmälle, kustannukset liittyvät esimerkiksi tietojärjestelmiin tehtäviin muutoksiin ja täsmentyvät myöhemmin.

Ehdotuksen käsittely neuvostossa ei ole vielä alkanut. Käsittely on tarkoitus aloittaa, kun uutta rahanpesunvastaista direktiiviä koskevat neuvottelut on saatu päätökseen.

LIITTEET

Asiasanat

Hoitaa

Tiedoksi